

Örnek, model veya kalıp (pattera) anlamlarına gelen paradigma Yunanca para-deigma'dan Batı dillerine geçmiştir. Keli-menin kökü Platon'a kadar geri gitmekteyse de, terim olarak bugünkü yaygınlığını Amerikalı ünlü bilim tarihçisi Thomas S. Ktılın un 1962'de yayınlanan The Structure ofScientific Revolotions adlı kitabına borç-ludur.Paradigma kavramının Kuhn ve Kuhn-sonrası bilim tarihi ve bilim felsefesi litera-türündeki kullanımını ele almadan önce, bu terimin Kuhn-öncesi arkaplanına kısaca de-ğinmekte fayda vardır.

Mantıkçı pozitivism (veya mantıkçı atomculuk), yüzyılımızın başlarında ortaya çıkmış ve dönemin genel karakteristiğine uygun olarak bilimi, dene-yi, gözlemi, olguyu, deneysel akli vb. yü-celtmiş bir felsefi akımdır. Üyeleri arasında Bertrand Russell, Rudolf Carnap, Moritz Schilck, Ernest Nagel, Ouo Nevrath gibi fi-lozofların bulunduğu bu akım, Schlick'in şu önermesinde veciz bir şekilde dile getirdiği düşünceyi felsefelerinin merkezine almış-lardı: "Bir önermenin anlamı, onun (deney-le) doğrulanabilirliğinde yatar." Bu ifade şöyle açıklanabilir: Eğer dünya hakkındabir şey söylemek İstiyorsak, bu söylenenin anlamlı olabilmesi için mutlaka deneysel bir sınamadan geçmesi gerekir. Eğer bir önerme deney (ve gözlemle) doğrulanmı-yorsa; o ya anlamsız (saçma)dır, ya da (ma-tematik önermelerde olduğu gibi) totolojik-tir. Bir önermenin doğru veya yanlış olabil-mesi için onun deney tarafından olumlan-ması veya olumsuzlanması gerekir. Bu ana fikir etrafında geliştirilen mantıkçı poziti-vist yaklaşım, sonuçla baş örneği fizikte gö-rülen kesin bilimlerden başka güvenilecek bilgi kaynaklarının olmadığı sonucuna va-rıyordu.Avusturya'h bilim felsefecisi Kari R. Popper ise 1931 yılında yayınlanan Logik der Forschung (Bilimsel Araştırma Man-tığı) adlı kitabında bu teze karşı çıkıyor ve doğrulamanın ne anlamlılığın, ne de doğru-luğun ölçüsü olarak alınamayacağını söylü-yor ve mantıkçı pozitivistlerin içinde yer al-dığı Viyana Çevresinin salt deneyi uygula-yan ve değer ile deney-gözlem arasındaki ilişkiyi yok savan tutumu eleştiriyordu. Popper'e göre anlamlılığın bir ölçütünü ara-mak yanlıştır. Çünkü anlamlılığın "dışar-dan" bir ölçütü olmaz. İkincisi, bilimin te-mel Özelliği, mantıkçı pozitivistlerin iddia ettiği gibi doğrulanabilir (verifiable) olması değil; aksine yanıtlanabilir (falsifiable) oluşudur. Zira bir teoriyi (Önermeyi) doğru-layan milyonlarca Örnek bulmak mümkün-dür. Fakat bu örneklerin çoğalması (birik-mesi) teoriyi pekiştirmeye yetmez. Her za-man o teoriyi yanlışlayacak bir karşı-örne-ğin ortaya çıkma ihtimali vardır. Öyleyse Popper'e göre, bilim salt deney ve gözlem yaparak sürdürülen bir işlem değil, aynı kişi kendi sübjektif değerlerinden tümüyle arı-namayacağı için, her zaman değerle alakalı, dolayısıyla metafizikle içice yürüyen, fakat "buluş" bağlamında değil, "doğrulama" bağlamında gerçek yapısı ortaya çıkan be-şeri bir etkinliktir. Bilimin objektif oluşun-dan ancak bu anlamda söz edebiliriz. Bilim, kişilerin sübjektifliklerini kaybetmeleriyle değil, öznelere karşılıklı etkileşimleri ile oludan "bilimsel faaliyetin yapısı" ile ob-jektif bir mahiyet kazanır. Dolayısıyla bi-lim, zannedildiği gibi sürekli ilerleyen "ku-rumsal" bir aygıt değil, bireylerin teorileri-nin sürekli birbirini yanışladığı ve sonuçta en az yanlış teoriye ulaşıldığı bir anlamda

PARADİGMA NEDİR

Mustafa ARMAĞAN tarafından yazıldı

Cumartesi, 13 Ağustos 2022 21:34 - Son Güncelleme Cumartesi, 13 Ağustos 2022 21:34

"ferdi" bir etkinliktir. Popper de kendi yak-laşımına "eleştirel akılcılık" (ritical rationa-iizm) adını vermiştir. Popper'in yanlışlamacı görüşünde "bi-limsel akılcılık" veya "bilimsellik", yanlış-lanabilirlik ile özdeşleştirilmiştir. Oysa Thomas Kuhn'un getirdiği yeni anlayışta bilimsel teorilerin doğrulanması ya da yanlışlanması sözkonusu değildir. Kuhn'un bi-lim anlayışına göre hiç bir bilimsel teori, evrensel değildir. Çünkü her bilimsel teori-nin günün birinde gözardı edilmesine ne-den olacak bir takım sınırlılıkları vardır. Bu sınırlılıklar o bilim dalında çalışanlar (bilim adamlarının) kaçınılmaz bir şekilde dünya-yı kendi sınırlı perspektiflerinden görmele-rine yol açmaktadır. Örneğin "bütün balık-lar solungaçlıdır" gibi bir tabiat kanunu ol-duğu varsayımına uygun olarak iş gören bi-lim adamlarının karşısına, memeli olan yu-nus balıklanılın çıkmış olması onların nez-dinde bir yani ıslama olarak görülmemiş, kendi paradigmaları dahilinde bu olaya bir açıklama getirilemeyince yunusların "balık olmadığı" iddia edilmiştir. İşte Kuhn, bu durumu normal bilimin pa-radigmatik yapısı olarak yorumlamaktadır. Yani bilim ne mantıkçı pozitivistlerin ileri sürdükleri gibi sürekli büyüyen deneysel bir doğrulama birikimidir, ne de Popper'in savunduğu gibi, yanlışlardan ayıklanarak doğruya yaklaşan beşeri bir etkinliktir. Oy-sa Kuhn için bilimsel teoriler paradigmalardan (ya da bir ana paradigma) içerisinde işlenip test edilirler ve bu paradigma dışındaki "başka" paradigmatlardan yola çıkarak aynı bilimsel teoriler farklı sonuçlara varabilir. Paradigmalardan doğru veya yanlış olduğundan söz edilemez. Onlar daha çok önceki paradigmatlardan daha kullanışlı veya kulla-nışsız şeklinde değerlendirilebilir. New-ton'un sistemi Batlamyus (Ptolemy) siste-minden daha doğru değil, daha kullanışlı olduğu için benimsenmişti. Aynı şekilde Einstein'in relativite teorisi de Newton'u "yanlışlamamış", ancak gerçekliği daha "kullanışlı" bir noktadan resmetmişti. Kuhn paradigmanın İki ayrı anlamı tesbit etmiştir. Bir tarafta kavram, belli bir topluluğun üyelerince paylaşılan inanç, de-ğer ve tekniklerin bütününi teşkil etmekte, diğer taraftan ise, bu bütününi içinde daha sınırlı olarak modeî yahut örnek olarak kul-lanılan somut bir bulmaca-çözümü anlamı-na gelmektedir. Bilim adamları kendilerine "verilen" paradigma dahilinde bulmaca çö-zer gibi önlerine çıkan sorunlarla uğraşırlar. Bulmacada sonuç önceden bellidir, fakat bulmacayı çözmeye çalışan kişi bundan ha-bersizdir. Bilim adamları da cevaplan ana paradigmatda saklı sorunlar ve ana paradig-manın verileri ile fakat asla mevcut para-digmatdan şüphe duymadan faaliyet göste-rirler. Kuhn'dan sonra paradigma kavramı öy-lesine yaygınlık kazanmıştır ki, sosyoloji-den ekonomiye, felsefeden psikolojiye kadar çeşitli alanlara mensup kişilerce, bazen de gelişigüzel bir şekilde kullanılmaya baş-lanmıştır. Bu yazarlardan biri olan Marilyn Ferguson, The Aquarian Conspiracy adlı eserinde paradigmatı şu son derece geniş anlamlarda ele alıyor: "Paradigma bir dü-şünce çatısı demektir. Paradigma gerçekli-ğin belirli yönlerini açıklamak ve anlamak için geliştirilmiş bir şemadır. Kuhn her ne kadar terimi bilim hakkında kullanmışsa da, çeşitli kişiler eğitim paradigmatlarından, kent planlaması paradigmatlarından, tıpta paradigma de-ğişimlerinden vb. söz etmek-tedirler. Bir paradigma de-ğişimi, aslında es-ki problemler hakkında yepyeni bir düşün-me tarzı demektir." Sonuç olarak, Kuhn'un 1960'lann başla-rında onaya attığı terim, günümüzde oldukça geniş bir bağlamda kullanılmaktadır.

Mustafa ARMAĞAN

PARADİGMA NEDİR

Mustafa ARMAĞAN tarafından yazıldı

Cumartesi, 13 Ağustos 2022 21:34 - Son Güncelleme Cumartesi, 13 Ağustos 2022 21:34

Bk. Bilim, Doğrulama, Yanlışlama, Man-tıkçı Pozitivizm